

УДК 378.046.4+821+159.923.2

DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2022.07>

Василь Шуляр,
 ORCID iD 0000-0001-8643-0105
 доктор педагогічних наук, доцент,
 професор кафедри теорії й методики мовно-
 літературної та художньо-естетичної освіти
 Миколаївський обласний інститут
 післядипломної педагогічної освіти
 вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
 vasyi.shuliar@moipro.mk.ua

Володимир Гладішев,
 ORCID iD 0000-0001-7232-4184
 доктор педагогічних наук, професор,
 професор кафедри теорії й методики мовно-літературної
 та художньо-естетичної освіти
 Миколаївський обласний інститут
 післядипломної педагогічної освіти
 вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
 volodymyr.hladyshhev@moipro.mk.ua

БІБЛІОТЕРАПЕВТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТВОРІВ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ (НУШ, МОДЕЛЬНІ ПРОГРАМИ ДЛЯ 5–6 КЛАСІВ)

Статтю присвячено аналізу творів видатного українського філософа, поета та педагога Григорія Сковороди в модельних програмах з української літератури (5–6 класи) Нової української школи та виявленню бібліотерапевтичного потенціалу запропонованих до вивчення учнями творів письменника, використанню цього потенціалу вчителем на уроках української літератури.

Проаналізовано затверджені МОНУ модельні програми для 5–6 класів під кутом зору наявності в них творів Григорія Сковороди, актуалізовано поняття «бібліотерапевтичний потенціал літературного твору» відповідно до особливостей побудови цих програм та унікальності запропонованих програмою творів письменника, виявлено бібліотерапевтичний потенціал цих творів.

Подано методичні рекомендації щодо формування у школярів уявлення про видатну постать українського світу та роль Григорія Сковороди у становленні українства.

Ключові слова: бібліотерапевтичний потенціал літературного твору; Григорій Сковорода; індивідуально-особистісне ставлення до твору; модельні програми з української літератури Нової української школи; українство.

© Шуляр В. І., Гладішев В. В., 2022

Вступ. Актуальність розв'язання проблеми виявлення та використання бібліотерапевтичного потенціалу внесених до модульних навчальних програм з української літератури для 5–6 класів Нової української

школи творів видатного українського філософа, богослова, поета та педагога Григорія Савича Сковороди (1722–1794) зумовлена принаймні двома провідними чинниками:
 а) значущістю ролі, яку відіграли

постать Г. С. Сковороди, його творчість та багатогранна спадщина у становленні української культури, національного характеру, у формуванні української ідентичності;

- б) необхідністю системного формування у школярів України вмінь бібліотерапевтичного читання, що має відбуватися в процесі здобуття ними літературної освіти; намаганням повноцінно використовувати не лише освітній, а й бібліотерапевтичний потенціал виучуваних на уроках української літератури творів.

Перший чинник має об'єктивний суспільно-культурологічно-літературознавчий характер, оскільки на сучасному етапі українського державотворення загальновищезнаним є те, що Григорій Савич Сковорода «мав величезний вплив на своїх сучасників і на дальше українське громадянство, і то не лише своєю етичною наукою, а головним чином своїм життям, в якому слово ніколи не розходилося з ділом: його вчення було в повній згоді з його життям» (Сковорода Г., 2022, с. 1). Потрібно звернути увагу, що йдеться про вплив не лише на літературу, філософію, мистецтво тощо, а про вплив Г. С. Сковороди на суспільство, його ставлення, на формування філософії життя українського народу.

Уважаємо, що саме така «цілісність», безперечна «єдність слова й діла» протягом життя Григорія Сковороди є чудовим прикладом того, як справжній українець спроможний зберегти себе та свою національну ідентичність за будь-яких несприятливих обставин життя. Звичайно, що за сучасних умов цінність «прикладу» Сковороди лише зростає, важкі випробування нашого часу змушують по-новому оцінити життя видатного українця, його здатність до самовдосконалення, його прагнення за будь-яких життєвих обставин обстоювати своє право жити за тими моральними законами, які він установив для себе і дотримання яких було стрижнем його особистості.

Моральний досвід Сковороди, талановито втілений в його високохудожніх творах, обов'язково має бути використаний Новою українською школою всебічно. Зумовлено це тим, що особистостей такого масштабу в історії кожного народу не може бути багато – і саме завдяки своїй унікальності вони і стають для суспільства своєрідними «моральними маяками», світло яких формує духовні орієнтири для сучасників та нащадків.

Другий чинник пов'язаний із тим безперечним положенням, що літературна освіта школярів має базуватися насамперед на читанні творів. Зауважуємо, що читання творів у рамках цієї освіти та бібліотерапевтичне читання принципово відрізняються. Це зумовлено тим, що для літературної освіти учнів укладачі програм із літератури свідомо відбирають найкращі літературні твори з високими художніми достоїнствами та моральною цінністю, через що витримали випробування часом та залишилися в історії літератури. Такий відбір є правильним, оскільки формування кваліфікованого, компетентного читача потрібно здійснювати через звернення до найвидатніших творів національної літератури, якщо йдеться про викладання української літератури, та світової літератури в рамках курсу зарубіжної літератури.

Водночас, певні, можна її назвати так, «обов'язковість» (навіть за умов утілення принципу варіативності до процесу літературної освіти) вивчення відповідних творів у школі, на думку фахівців у галузі психокорекції, призводить до того, що у свідомості читача-школяра щодо цих творів формуються відповідні, дуже стійкі стереотипи сприйняття та оцінки. Стереотипи щодо творів, які були вивчені у школі, на думку А. А. Осипової, у рамках бібліотерапевтичного читання цих творів «потрібно долати» (Осіпова А. А., 2004, с. 198), вони заважають процесу безпосереднього сприйняття творів. Долання не може бути простим, тому, на переконання науковця, воно помітно знижує, якщо не руйнує бібліотерапевтичний потенціал творів.

Вирішувати цю проблему потрібно системно, по-перше, не перетворюючи процес шкільного вивчення літературних творів у «пошуки правильних відповідей», що й призводить до виникнення стереотипів; по-друге, формуючи у школярів розуміння морально-естетичної цінності твору як явища мистецтва слова, що у поєднанні з формуванням відповідних компетентностей закладає основи для подальшого звернення до вивченого у школі твору, але звернення в рамках не шкільного, а саме бібліотерапевтичного читання.

Відтак унаслідок вивчення твору в школі у свідомості учня має сформуватися індивідуально-особистісне ставлення до твору, що передбачає не стереотипи, про які йшлося вище, а готовність звернутися до твору у певних життєвих ситуаціях. Саме таке ставлення є основою для бібліотерапевтичного читання.

Отже, виявлення бібліотерапевтичного потенціалу творів Григорія Сковороди, що запропоновані до вивчення модельними програмами Нової української школи з української літератури (5–6 класи), може бути корисним для учнів – як під час вивчення цих творів, так і в перспективі.

Мета та завдання статті. Метою статті є виявлення бібліотерапевтичного потенціалу уведених до модельних програм творів Григорія Сковороди, з'ясування шляхів ефективного використання цього потенціалу відповідно до особистісного розвитку учнів.

Завданнями статті є:

1. Аналіз модельних програм Нової української школи з української літератури (5–6 класи) щодо виявлення запропонованих до вивчення творів Григорія Сковороди.

2. Актуалізація поняття «бібліотерапевтичний потенціал літературного твору» відповідно до творів Григорія Сковороди, що подані в модельних програмах.

3. Виявлення бібліотерапевтичного потенціалу запропонованих програмою творів Сковороди.

4. Надання деяких методичних порад

учителеві, який працюватиме з творами письменника.

Міністерство освіти і науки України затвердило три модельні програми (5–6 класи) з української літератури (Модельні навчальні програми для 5–9 класів Нової української школи, 2022). Аналіз цих програм дав можливість зробити висновок, що творчість Григорія Сковороди представлена недостатньо, її презентація у програмах не відповідає масштабу особистості видатного українського поета. Висловимо припущення, що в роботі над програмами для наступних класів їхні автори представлять творчість Сковороди докладніше, що певна «відсутність» поета в програмі викликана намаганням використати вікові та літературні можливості старшокласників порівняно з учнями 5–6 класів.

У програмі, авторами якої є М. І. Чумарна та Н. М. Пастушенко, читаємо таке звернення до вивчення творчості Григорія Сковороди в шостому класі: «Григорій Сковорода. «Ой ти, птичко жовтобока». «Гей, поля, поля зелені». Леся Українка. «Уже весняне сонце припікає...». Пробудження сили в природі, радості та весняного настрою в душі людини. Вміння чути мову природи» (Модельна навчальна програма «Українська література. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Чумарна М. І., Пастушенко Н. М.), 2021, с. 33).

По-перше, ідеться не про окреме вивчення творів Г. Сковороди, вони запропоновані до навчання водночас із віршем Лесі Українки, що є втіленням принципів побудови програм у 5–6 класах: тема сили природи, пробудження цієї сили навесні об'єднує зазначені вище вірші. Такий підхід є виправданим, він орієнтований на використання особливостей вікового та літературного розвитку учнів відповідних класів.

Зазначимо, що в такому поєднанні особистість і творчість Григорія Сковороди дещо «розмиті» загальною темою. Це не дає можливості зосередити увагу учнів на постаті автора творів, на єдності його життєвих принципів і життя. Безумовно, такий

підхід знижує ефективність звернення до творів Сковороди, які розглядають як окремі літературні явища, на рівні тематики, відповідно, у «відриві» від біографічного контексту (Гладишев В. В., 2006, с. 21–38), який у цьому випадку є надзвичайно важливим. За цих умов створені в естетичній свідомості учнів «макрообрази» (Ситченко А. Л., 2008, с. 57) вивчених творів, на наше переконання, не можна вважати адекватними авторському задуму та морально-естетичному потенціалу цих творів, що не дозволяє використовувати їхній бібліотерапевтичний потенціал.

Під бібліотерапевтичним потенціалом літературного твору розуміємо «об'єктивно та суб'єктивно притаманну йому спроможність задовольнити особистісні запити, для вирішення яких людина звертається до бібліотерапевтичного читання» (Шуляр В. І., 2022, с. 40). Бібліотерапевтичний потенціалі кожного літературного твору, на відміну від його морально-естетичної цінності, місця в історії літератури та культури, не може бути більш-менш «постійною величиною», його визначають сукупністю об'єктивних і суб'єктивних чинників, серед яких найважливішими потрібно вважати:

- а) особистість читача, оскільки лише він сам для себе визначає «бібліотерапевтичну значущість» будь-якого літературного твору, і на перший план виходять саме його особистісні запити, його естетичні смаки, його ставлення до життя та літератури як відображення життя у вигляді художніх образів;
- б) морально-естетична позиція письменника у творі, від якої багато в чому залежить «привабливість» твору для читача – за умов, коли вона «влучає» в емоційний настрій, моральні потреби, моральні пошуки читача.

На першому місці стоїть особистість читача, тому що у визначенні бібліотера-

певтичного потенціалу переважає «емоційно-особистісно-життєводосвідний потенціал літературного твору, який для особистості є її власним вибором» (Шуляр В. І., 2022, с. 41), за рахунок чого саме цей твір читач сприймає як такий, що є для нього дуже корисним і потрібним у певній життєвій ситуації.

Цей аспект виявлення бібліотерапевтичного потенціалу літературного твору помітно ускладнює вивчення творів Григорія Сковороди, які, незважаючи на їхню значну морально-естетичну цінність, для учнів шостого класу все-таки є суб'єктивно далекими. Парадокс у тому, що так складається саме через їхню естетичну досконалість, яка не може не враховувати часову відстань між автором та читачами, особистісне сприйняття Світу Г. С. Сковородою, унікальність його світовідчуття та світобачення.

Учителю варто враховувати цю «часову відстань», яку, на нашу думку, можна певною мірою нівелювати за рахунок тематики творів, зображення світу природи, яку учні шостого класу сприймають переважно на емоційному рівні, відгукуючись на красу природи, що може підвищити бібліотерапевтичний потенціал виучуваних творів.

Розглядаючи бібліотерапевтичний потенціал віршів Григорія Сковороди, зауважимо, що до вивчення в шостому класі доцільно залучати тексти, наближені до сучасних учнів за рахунок того, що вони, як пояснюють упорядники, «переписані нинішнім правописом» (Григорій Сковорода. Гей, поля, поля зелені.). Такий підхід вважаємо виправданим, оскільки «одностайної думки щодо мови творів Григорія Сковороди наразі немає» (Сковорода Г. С. ВикиЕлектронний ресурс). Дослідник П. П. Бузук вважає, що «основою мови Сковороди є російська письменна мова 18-го століття, хоча побіч неї знаходимо ще українські, польські і старослов'янські первістки» (Бузук П. П., 1923, с. 67), але, безумовно, вірші Сковороди – це українська література. Відтак «переписати» їх

сучасною українською мовою, повернути їх до першоджерела – правильне рішення, яке допоможе школярам сприймати вірші цілісно як явище мистецтва українського слова.

Отже, зважаючи на обставини життя автора, на тодішній стан української мови, вивчення ліричного твору, написаного багато років тому, цілком виправдано звернення до його «перекладу», який створений сучасною українською мовою. Це забезпечує більш сприятливі умови для учнів, оскільки незнайомі слова або форми слів ускладнюють емоційне сприйняття ліричного твору, а саме від нього багато залежить у ставленні учнів до вивчення лірики.

Бібліотерапевтичний потенціал вірша «Ой ти, птичко жовтобока» (Сковорода Г. С. Ой ти, птичко жовтобока) визначається насамперед тим, що автор ювелірно поєднує світ живої природи та життєву філософію ліричного героя в єдиній картині Світу. Ідеться про те, що чоловік, від особи якого замальовується його особиста картина Світу, ліричний герой вірша, для себе давно вже визначив, кажучи сучасною мовою, «життєві пріоритети»: для нього найважливішим є не зовнішня сторона життя, а його власний внутрішній світ, гармонія між цим світом і Світом. На думку ліричного героя, цієї гармонії можливо досягти, лише відмовившись від загально визнаних у суспільстві цінностей.

Рядок «Хто високо в гору дметься» (Сковорода Г. С. Ой ти, птичко жовтобока) змальовує (на рівні художнього образу) саме ці зовнішні щодо ліричного героя цінності, досягнення яких, на його думку, ніколи не зможе зробити людину щасливою, оскільки прагнення досягти, наприклад, високого становища в житті вимагає певного способу життя, а кожне нове досягнення спонукає рухатися «вище», що робить людину заручником життєвого успіху, на шляху до якого багато що втрачається. Невипадково ліричний герой змальовує картини гармонійного світу природи: він людина, яка живе в гармонії з собою та Світом, має

час і можливість побачити й відчувати красу та гармонію цього світу, тоді як той, хто рухається по кар'єрних сходах, позбавлений можливості зупинитися та подивитися довкола, повернутися, тому що це буде сприйматися як життєва поразка.

Глибину морального повчання цього вірша визначає життєва філософія автора, носієм якої у творі є ліричний герой. Додамо, що на сучасному етапі життя нашого суспільства проблема самовизначення, «ціни успіху», плати за досягнення є надзвичайно важливою, оскільки так чи інакше стосується кожного, відтак школярам напевно відома ця проблема, тому вони мають власний погляд на неї.

Художня досконалість вірша Григорія Сковороди робить його спроможним викликати емоційний відгук школярів, і цей момент значно підсилює його бібліотерапевтичний потенціал, який дає можливість задовольнити багато особистісних запитів за умов правильного визначення цих запитів.

Бібліотерапевтичний потенціал вірша «Гей, поля, поля зелені» (Сковорода Г. С. «Гей, поля, поля зелені») також зумовлює життєва філософія ліричного героя, який на контрасті розповідає про Світ та визначає свої життєві цінності в цьому Світі. З естетичного погляду прийом контрасту є ефективним, до того ж автор використовує його надзвичайно дотепно. Світ природи, світ життя природи та людини в цьому житті зображено повно, автор змальовує багато картин цього світу, які виписані з любов'ю до нього.

Так відбувається тому, що саме в цьому світі ліричний герой почуває себе як людина, що живе в гармонії зі Світом, насолоджується цим життям, його кожною деталлю, кожним образом. Змальовуючи картину вільного життя у світі природи, ліричний герой порівнює таке життя з Раєм. Для нього дійсно Рай має саме такий вигляд, і навіть бідне за людськими мірками життя нічого не може змінити у виборі ліричного героя: «Я й на хлібові сухім жи-

тиму в раю такім» (Сковорода Г. С. Гей, поля, поля зелені). Знову йдеться про перевагу внутрішньої гармонії над зовнішніми умовами життя, про право людини зробити свій вибір та жити за цим вибором, що, власне кажучи, і робить людину насправді вільною.

На контрасті з цим «Раєм» ліричного героя зображені умови життя, на які він ніколи не погодиться. Це «міста багатолюдні», які асоціюються в ліричного героя з тим, що там його охоплюють «думи трудні» (Сковорода Г. С. Гей, поля, поля зелені), і викликано це саме тим, що людина опиняється в неприродному для себе середовищі. Звичайно, для когось ці людні міста є середовищем, яке відповідає його життєвим цінностям, але не для ліричного героя цього вірша Григорія Сковороди.

Неважко помітити, що обидва вірші об'єднує моральна позиція ліричного героя, який протиставляє світ живої природи та людину в цьому світі штучним, на його думку, життєвим цінностям, що не можуть зробити людину насправді щасливою. Уважаємо, що саме в цьому полягає бібліотерапевтичний потенціал обох віршів: автор через образи ліричних героїв обстоював право людини залишатися собою, самостійно обирати власні життєві цінності та життєвий шлях. Для ліричного героя Григорія Сковороди це – світ природи та життя в цьому світі в гармонії з ним і собою. Кожна людина має усвідомлювати, що вона відповідає за свій вибір, тому ставлення до життя має бути свідомим.

Зважаючи на складності, що зумовлені особливостями постаті поета та програмовими вимогами до вивчення його віршів, вважаємо за можливе надати вчителю деякі методичні поради.

Продумати систему індивідуальних завдань, що допоможе створити ту атмосферу, у якій буде відбуватися вивчення віршів, максимально наблизити учнів до світу природи. У пригоді будуть фрагменти документальних фільмів, записи співів птахів, інші засоби, які обирає вчитель.

Доцільно враховувати життєвий досвід учнів, виявляти їхнє ставлення до світу природи, до життя в цілому. Це наблизить вірші Г. С. Сковороди до учнів, зробить їх більш особистісними.

Зважаючи на те, що моральна позиція автора віршів і ліричних героїв на сучасному етапі нашого життя може викликати незгоду (неприйняття), аж ніяк не потрібно «переконувати» учнів у «правильності» поглядів на життя автора та ліричних героїв віршів, ставлення до вибору кожної людини має бути толерантним і виваженим. Проте наголошувати на необхідності вибору та власній відповідальності за нього доцільно, оскільки у власному житті учні зіткнуться з такою проблемою.

Висновки. Проведений аналіз із виявлення бібліотерапевтичного потенціалу уведених у модульну програму Нової української школи з української літератури (5–6 класи) віршів Григорія Сковороди дає можливість зробити такі висновки:

1. У модельних програмах Нової української школи з української літератури (5–6 класи) вивчення творів Григорія Сковороди передбачене, але воно не зовсім відповідає масштабу особистості й творчості автора.

2. Бібліотерапевтичний потенціал віршів Григорія Сковороди, що подані в модельних програмах, є значним, тому його обов'язково потрібно використовувати під час вивчення цих віршів.

3. Вірші Г. С. Сковороди побудовані на основі протиставлення внутрішнього світу людини, яка живе в гармонії з собою й Світом, та зовнішнього Світу, у якому, на думку автора, ця гармонія є неможливою, саме це є їхнім бібліотерапевтичним потенціалом відповідно до вивчення у школі.

4. Учителю потрібно всебічно враховувати унікальність життя й творчості Григорія Сковороди, особливості вивчення літератури учнями класу, у якому він працює, щоб ефективно використати бібліотерапевтичний потенціал виучуваних віршів.

Перспективи дослідження теми вба-

чаємо у створенні системи використання програми з української літератури, що стає бібліотерапевтичного потенціалу творів не можливим тоді, коли програми для на- Григорія Сковороди в модельній шкільній ступнях класів будуть оприлюднені.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бузук П. П. [Мова і правопис в творах Г. С. Сковороди] // Пам'яті Г. С. Сковороди (1722–1922) / П. П. Бузук // Збірка статтів. – Одеса, 1923. – С. 62–84. – Режим доступу: Wikiwand <https://www.wikiwand.com>
2. ВикиЕлектронний ресурс. – Режим доступу на 22.10.2022: <https://cutt.ly/ZNjAKmF>
3. Гладішев В. В. Теорія і практика контекстного вивчення художніх творів у шкільному курсі зарубіжної літератури: Монографія / В. В. Гладішев. – Миколаїв : Вид-во «Ліон», 2006. – 372 с.
4. Модельна навчальна програма «Українська література. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Чумарна М. І., Пастушенко Н. М.) – с. 33. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://osvita.ua> › program-5-9
5. Модельні навчальні програми для 5–9 класів Нової української школи. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoji-shkoli-zaprovadzhuyutsya-roetarno-z-2022-roku>
6. Осипова А. А. Общая психокоррекция : Учебное пособие / А. А. Осипова. – М. : Сфера, 2004. – 512 с.
7. Ситченко А. Л. Методика викладання літератури: Термінологічний словник / За ред. професора А. Л. Ситченка / А. Л. Ситченко, В. І. Шуляр, В. В. Гладішев. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2008. – 132 с.
8. Сковорода Г. С. Гей, поля, поля зелені / Г. С. Сковорода. – Електронний ресурс. – Режим доступу на 22.10.2022: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=274>
9. Сковорода Г. С. Ой ти, птичко жовтобока / Г. С. Сковорода. – Електронний ресурс. – https://uk.wikisource.org/wiki/Струни/Том_1/Ой_ти,_птичко,_жовтобока
10. Шуляр В. І., Гладішев В. В. Бібліотерапевтичний потенціал літературних творів / В. І. Шуляр, В. В. Гладішев // Вересень. – Науково-методичний, інформаційно-освітній журнал. – 2022. – № 1. – С. 38–49. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2022>

THE BIBLIOTHERAPEUTIC POTENTIAL OF HRYHORIY SKOVORODA'S WORKS (NEW UKRAINIAN SCHOOL, CURRICULA FOR GRADES 5-6)

Shuliar Vasyl,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor
Department of Language,
Literature, Art and Aesthetic Education
Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute
4-a Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine
vasyl.shuliar@moippo.mk.ua

Hladyshev Volodymyr,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Department of Language,
Literature, Art and Aesthetic Education
Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute
4-a Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine
volodymyr.hladyshev@moippo.mk.ua

The article analyzes the amount of Hryhorii Skovoroda's literary works to be studied in the Ukrainian literature curricula in grades 5–6. Hryhorii Skovoroda is the outstanding Ukrainian philosopher, poet and teacher and his literary works have a great bibliotherapeutic potential, so this study investigates the potential use by teachers in Ukrainian literature lessons.

We consider the bibliotherapeutic potential as an emotionally important factor in revealing the reader's personal attitude towards the content. It is significant that the reader acquires life-meaningful practice. Due to this, the reader will be convinced of the usefulness the content they read.

We emphasize the importance of using Ukrainian texts written by Hryhorii Skovoroda. This is necessary for a reader to enjoy studying ancient literature. The works of Hryhorii Skovoroda help to understand the lyrical hero through the world reflection. It enhances the reader establish their life priorities. Within values, we demonstrate the options for different priorities. It is up to the reader to decide and make a decision about priority either inner one or outer one. There is another option available, which is balance between the inner and outer worlds. The teacher's mission, based on the example of Hryhorii Skovoroda's text, is to construct a situation of choice. However, the ultimate decision about values or ethical choice about behavior remains with the reader.

Teaching recommendations are given to build schoolchildren's awareness of the outstanding Ukrainian figure Hryhorii Skovoroda and his role in the developing Ukrainian identity.

Keywords: *bibliotherapeutic potential of a literary work; Hryhorii Skovoroda; life priorities; philosopher; reader; Ukrainian identity; Ukrainianness.*

REFERENCES

1. Buzuk, P. P. (1923). *Mova i pravopys v tvorakh H. S. Skovorody // Pamiati H. S. Skovorody (1722–1922)* [Language and spelling in the works of H. S. Skovoroda // In memory of G. S. Skovoroda (1722–1922)]. Odesa (ukr).
2. Chumarna, M. I. & Pastushenko, N. M. (2021). Modelna navchalna prohrama «Ukrainska literatura. 5–6 klasy» dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Model educational program «Ukrainian literature. 5–6 classes» for general secondary education institutions], 33. Retrieved from: <https://osvita.ua › program-5-9> (ukr).
3. Hladyshev, V. V. (2006). *Teoriia i praktyka kontekstnoho vvychennia khudozhnikh tvoriv u shkilnomu kursi zarubizhnoi literatury* [Theory and practice of contextual study of artistic works in the school course of foreign literature]. Mykolaiv: Vyd-vo «Ilion», 372 (ukr).
4. Modelni navchalni prohramy dlia 5–9 klasiv Novoi ukrainskoi shkoly. (2021). [Model curricula for grades 5–9 of the New Ukrainian School]. Retrieved from: [PRhttps://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovadzhuuyutsya-poetapno-z-2022-roku](https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovadzhuuyutsya-poetapno-z-2022-roku) (ukr).

5. Osipova, A. A. (2004). *Obshhaja psihokorrekcija* [General psychocorrection]. М.: Sfera (rus).
6. Shuliar, V. I. & Hladyshev, V. V. (2022). Biblioterapevtychnyi potentsial literaturnykh tvoriv [Bibliotherapeutic potential of literary works]. *Veresen*, 1, 38–49. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2022> (ukr).
7. Skovoroda, H. S. Hei, polia, polia zeleni [Hey, fields, fields are green]. Retrieved from: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=274> (ukr).
8. Skovoroda, H. S. Oi ty, ptychka zhovtoboka [Oh, you yellow-sided bird]. Retrieved from: https://uk.wikisource.org/wiki/Струни/Том_1/Ой_ти,_птичко,_жовтобока (ukr).
9. Sytchenko, A. L., Shuliar, V. I. & Hladyshev, V. V. (2008). *Metodyka vykladannia literatury: Terminolohichni slovnyk* [Methodology of teaching literature: Terminological dictionary]. (Ed. A. L. Sytchenko). К.: Vydavnychi dim «In Yure» (ukr).
10. VykyElektronnyi resurs [Wikis Electronic resource]. Retrieved from: <https://cutt.ly/ZNjAKmF> (ukr).